

RECENSIES

Rens Bod, *De vergeten wetenschappen. Een geschiedenis van de humaniora* (Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 2010) 520 p. ISBN 978-90-351-3485-0.

Rens Bod, hoogleraar cognitiewetenschappen aan de Universiteit van St. Andrews en leider van een bekroonde VICI-onderzoeksgroep aan de Universiteit van Amsterdam heeft een indrukwekkend boek geschreven over de geschiedenis van de humaniora, de zogeheten geesteswetenschappen. De drijfveer om deze lijvige studie op papier te zetten is volgens Bod de observatie dat er in tegenstelling tot de geschiedenis van de bètawetenschappen geen omvattende geschiedenis bestaat van de zogeheten alfawetenschappen (p. 18). Op zich is dat niet verwonderlijk omdat de disciplines die tot de geesteswetenschappen worden gerekend, zoals taalkunde, geschiedschrijving, filologie, muziektheorie, kunsttheorie, logica, retorica, poëtica, archeologie, literatuur- en theaterwetenschap en media- en cultuurstudies en die allen uitvoerig door Bod worden behandeld, empirisch en methodologisch nogal van elkaar verschillen. Wat deze disciplines in dit boek verbindt, zijn de patronen en regels die in het empirische materiaal van deze alfawetenschappen door Bod getraceerd worden.

Eigenlijk is dit boek een pleidooi voor de afschaffing van de kunstmatige verdeling tussen de alfa- en bètawetenschappen die pas ontstaan is in de negentiende eeuw onder de invloed van de Verlichting en filosofen als Kant. Volgens Bod verschilt de bestudering van natuurwetenschappelijke verschijnselen niet essentieel van die van geesteswetenschappelijke verschijnselen (p. 99) en onderscheiden alfawetenschappen zich niet, wat het voorkomen van universele regels en principes betreft, van de bètawetenschappen. Bod's adagium is: 'wetenschap is één en ongedeeld die wereldwijd bestaan heeft en bestaat' (p. 403). Deze laatste stelling wordt rijkelijk geïllustreerd aan de hand van een diepgaande bespreking van het werk van geleerden van de Oudheid tot het heden en van Europa tot Azië. Bod heeft hierbij bijzondere aandacht voor de *Universalgelehrter*, *polymath*, *polyhistor* of *uomo universale* die zowel alfa als bèta is. Ook in onze tijd signaleert Bod nog discipline-overstijgende wetenschappers, zoals de Amerikaanse linguïst Noam Chomsky wiens taalkundige werk de basis heeft gelegd voor de informatica.

Hoewel Bod's chronologische aanpak over het algemeen steekhoudend is, worden lijnen niet altijd doorgetrokken. Aan de hand van zijn filologisch-historische methode toegepast op de Egyptische koningslijsten laat Joseph Justus Scaliger in de late zestiende eeuw zien dat de wereldse geschiedenis ouder moet zijn dan de Bijbelse geschiedenis waarmee het wereldbeeld van de middeleeuwen, die op Bijbelse coherentie berustte, wordt ondergraven (p. 208). Maar in de moderne tijd, in de tweede helft van de negentiende eeuw, komt pas de definitieve weerlegging als de spijker-schriften worden ontcijferd door West-Europese geleerden zoals Henry Rawlinson, Edward Hincks, Julius Oppert en François Lenormant die teksten ouder dan de Bijbel toegankelijk maken en met hun werk aan 'dode' talen, zoals het Assyrisch en het Soe-

merisch, aanzetten tot opgravingen in het Midden-Oosten die de pre-Bijbelse geschiedenis van Mesopotamië blootleggen.

De meest interessante hoofdstukken van het boek betreffen de hoofdstukken over de taalkunde. We zijn het met de auteur eens dat de patronen die de diachronische taalkunde, de zogeheten klankwetten van Jacob Grimm (p. 350), gevonden heeft hoogst opvallend zijn. Maar het is onduidelijk of hieruit de conclusie getrokken kan worden dat dit het ultieme bewijs is voor het postuleren van genetische taalfamilies, zoals de Indo-Europese taalfamilie. Wat verdacht is, is dat Grimm's klankwetten geen universele geldigheid bezitten en eigenlijk alleen voor Europese talen, Sanskriet en het Perzisch kloppen. Andere taalgroepen zoals de Oeraals-Altäische talen kennen nauwelijks klankwetten. Maar ook patronen die eruit zien als 'klankwetten' kunnen veroorzaakt worden door 'taalcontact' en hoeven derhalve niet direct op genetische relaties te duiden.

Bod's geschiedenis van de alfawetenschappen is vooral, hoe de auteur ook zijn best doet om de analyse in een mondiaal kader te plaatsen, toch in eerste instantie een West-Europese geschiedenis van de geesteswetenschappen. Wetenschappers uit Oost-Europa, zoals Roman Jakobson en Nikolai Trubetzkoy, de structuralisten van de Praagse school en Vladimir Propp, de theoreticus van de structuralistisch-generatieve sprookjestheorie, die wél een plek krijgen in dit boek zijn op één hand te tellen. Er zijn echter vele voorbeelden van Oost-Europese geleerden die in een nieuwe versie van dit kader weldegelijk behandeld dienen te worden. Vanwege het feit dat de Verlichting Oost-Europa later bereikte dan West-Europa en ook nog eens van boven werd opgelegd, trad de scheiding tussen de alfa- en bètawetenschappen daar eveneens later op. Vandaar dat men in Oost-Europa in de negentiende eeuw nog excentrieke *poly-maths* kan tegenkomen. In een geschiedenis van de alfawetenschappen mogen de Hongaarse geleerden uit Transsylvanië, vader (Farkas) en zoon (János) Bolyai niet ontbreken. De Bolyai's hebben in de eerste helft van de negentiende eeuw op vele terreinen van wat Bod alfa- en bètawetenschappen noemt baanbrekend werk verricht. János kraakt in 1823 op zijn 21e het parallellenpostulaat van Euclides om de basis van een nieuwe geometrie te leggen; hij gaat op latere leeftijd op zoek naar de 'perfecte' taal en schetst vlak voor zijn dood in 1860 de contouren van een alomvattend cognitief theoretisch kader. Precies het soort wetenschap dat Bod die met dit boek overtuigend pionierswerk heeft verricht voor ogen staat.

László Marác

Afdeling Europese Studies

Universiteit van Amsterdam

Obe Postma, *Veld, huis en bedrijf. Landbouwhistorische opstellen* (Hilversum: Verloren, 2010) 511 p. ISBN 978-90-8704-142-7. Uitgegeven door Philippus Breuker m.m.v. Meindert Schroor en Tineke Steenmeijer-Wielinga.

Is het zinvol om in 2010 een heruitgave te publiceren van het werk van een in 1868 geboren natuurkundige die pas na zijn vijftigste serieus historisch werk begon te publiceren? De uit Cornwerd afkomstige Obe Postma is tegenwoordig vooral bekend als dichter. Veel minder bekend is dat hij in de latere helft van zijn leven – hij bleef publiceren tot aan zijn dood in 1963 – bijzonder veel tijd en aandacht heeft gegeven